

ПРИНЦИПИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

1. Apel H.J. *Professionalisierung pädagogischer Berufe im historischen Prozess* / H.J. Apel. – Bad Heilbrunn, 1999. – 354 s.

2. Buchberger F. *Lehrerbildung auf dem Prüfstand* / F. Buchberger. – Innsbruck: Studien Verlag, 1995. – 142 s.

3. Волченко О.М. *Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах* / О.М. Волченко // Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2006. – 20 с.

4. *Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб.* / [Стенко М.Ф., Болюбаши Я.Я., Шинкарук В.Д.

та ін.]; під ред. В.Г. Кремень. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 384 с.

5. Кемінь В.П. *Ступенева педагогічна освіта в Західній Європі й Україні: порівняльний аналіз* / В.П. Кемінь // Вісник ЛНУ (серія педагогічна). – Львів, 2002. – С. 20 – 27.

6. Коць М.О. *Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога* / М.О. Коць // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – №1 (94). – С. 52 – 55.

7. Ніколаєва Ж.В. *Сучасні підходи до формування іншомовної компетенції майбутніх філологів у контексті євроінтеграції* [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2006/50-37-24.pdf>

Стаття надійшла до редакції 14.03.2014

УДК 378.31(447)

Ольга Кобрій, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРИНЦИПИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано сучасний стан розробки принципів оновлення у ВНЗ змісту педагогічних дисциплін. Охарактеризовано зміни щодо якісної побудови цього змісту у педагогічній підготовці майбутнього фахівця з урахуванням сучасних тенденцій розвитку вищої освіти України.

Ключові слова: принцип, зміст педагогічних дисциплін, ВНЗ України, тенденції, педагогічна підготовка, майбутній фахівець.

Літ. 10.

Ольга Кобрій, кандидат педагогических наук,
профессор кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ПРИНЦИПЫ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В СОВРЕМЕННЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

В статье обосновано современное состояние разработки принципов обновления в вузах содержания педагогических дисциплин. Охарактеризованы изменения по качественному построению этого содержания в педагогической подготовке будущего специалиста с учетом современных тенденций развития высшего образования Украины.

Ключевые слова: принцип, содержание педагогических дисциплин, ВУЗы Украины, тенденции, педагогическая подготовка, будущий специалист.

**Olga Kobriy, Ph.D. (Pedagogic) Professor of General Pedagogic and Pre-School Education Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko**

PRINCIPLES OF CONTENT UPDATES PEDAGOGICAL DISCIPLINES IN MODERN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

The article grounds the current state of the development of the principles for the updates in the content of pedagogical subjects at universities. The author characterizes changes in the quality of construction of this content in the pedagogical training of future specialists in accordance with modern trends of higher education in Ukraine.

Keywords: principle, content of pedagogical disciplines, universities of Ukraine, trends, pedagogical training, the future specialist.

Постановка проблеми. Стан побудови змісту педагогічних дисциплін на кожному історичному етапі розвитку

суспільства і вищої освіти, який втілює її мету і завдання, закономірності навчання та виховання студентів, дозволяє виявити на кожному такому

етапі основні тенденції його удосконалення, що визначаються новим педагогічним мисленням, орієнтацією на християнські цінності та застосуванням діяльнісного підходу щодо перебудови навчально-виховного процесу, а також врахувати досвід оновлення цього змісту щодо поліпшення педагогічної підготовки та забезпечення якісної освіти впродовж усього життя.

Потреба реформування усіх аспектів навчально-виховного процесу і реалізації нових підходів до його побудови і, відповідно, покращення педагогічної підготовки майбутніх фахівців, викликана насамперед інтеграцією української освіти у світовий простір, що передбачає орієнтацію змісту навчальних дисциплін, в т. ч. педагогічних, на цінності європейського життя. Йдеться про відповідальність щодо запровадження принципів Болонської декларації, якими є якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність європейському ринку праці, мобільність, посилення конкурентоспроможності системи освіти тощо. Усе це ставить відповідні вимоги щодо оновлення змісту педагогічних дисциплін у навчальній літературі та впливає на розвиток системи незалежного оцінювання і моніторингу якості освіти, і досвід оновлення змісту педагогічних дисциплін у кожному ВНЗ допоможе забезпеченню якісної освіти та педагогічної підготовки майбутнього фахівця.

Аналіз досягнень з проблеми. Інноваційні процеси в системі підготовки вчителя досліджують І. Бех [1] (особистісно зорієнтований підхід до навчання та виховання студентів), А. Бойко (підготовка до формування виховних відносин), О. Вишневський [2] (пріоритети ВНЗ та орієнтири навчально-виховного процесу), С. Золотухіна [5] (виховне навчання), О. Глузман (тенденції розвитку педагогічної освіти), В. Шахов [10] (зміст базової педагогічної підготовки) та ін. Сучасний стан розробки принципів оновлення змісту педагогічних дисциплін у ВНЗ України не є остаточно визначеним. Не охарактеризовані зміни щодо його якісної побудови у педагогічній підготовці майбутнього фахівця з урахуванням тенденцій його розвитку та перспектив української освіти, втілення в собі змісту національної культури та формування свідомого патріота держави.

Мета статті – обґрунтувати сучасний стан розробки принципів оновлення у ВНЗ змісту педагогічних дисциплін та охарактеризувати зміни щодо його якісної побудови у педагогічній підготовці майбутнього фахівця.

Основний матеріал дослідження. Принципами якісного оновлення змісту педагогічних дисциплін

вважатимемо основоположну систему ідей, які лежать в основі формування змісту педагогічної підготовки фахівців у ВНЗ України, вихідні положення, які впливають зі встановлених наукою закономірностей і стосуються усього педагогічного процесу у вищій школі, “істинні вимоги, які ставляться до людини” [6, 68].

Упродовж 90-х рр. ХХ ст. та на початку ХХІ ст. ведуться широкомасштабні дослідження процесів формування змісту педагогічних дисциплін, що стосуються його гуманізації, орієнтації на національні цінності, демократизації, забезпечення компетентності, індивідуалізації, інтегрованості змісту педагогічних дисциплін, його орієнтації на різнорівневе, профільне, проблемне, розвивальне, виховне навчання, творчість, можливість реалізації на практиці, у майбутній науково-дослідницькій і громадській роботі. Актуальними сьогодні залишаються принципи формування змісту освіти, сформульовані В. Ледньовим, які стосуються: 1) функціональної повноти її компонентів (ідеться про повний набір історично значущих компонентів); 2) диференціації (перетворення діяльності в самостійні навчальні курси); 3) інтеграції; 4) наступності (“ступінчастості” освіти) [8, 75 – 90].

Сьогодні активно розробляються питання *гуманізації та гуманітаризації* змісту педагогічної освіти, які найбільше стосуються системи цінностей сучасного українського виховання та моральної культури учасників навчально-виховного процесу. Перехід до ідеалістичної християнської системи цінностей зумовлює глибинні перетворення у змісті педагогічних дисциплін. Водночас педагогічні дисципліни, які є гуманітарними, також виявляють значний вплив на формування моральних, національних, громадянських цінностей, а педагогічний світогляд уможливує ефективне розв’язання будь-яких життєвих ситуацій.

Звісно, вибір системи цінностей здійснюється з урахуванням виховної традиції, потреб держави, досвіду минулих поколінь, вимог сьогодення, оскільки сприяє примноженню національної культури. Питання *орієнтації на національні цінності* та національного виховання студентів стало предметом досліджень М. Стельмаховича, Б. Ступарика та ін. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, основними напрямками оновлення змісту освіти є: особистісна орієнтація системи освіти, пріоритет загальнолюдських і національних цінностей, забезпечення якості освіти на основі новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики [9, 4 – 5].

Принцип *демократизації* змісту педагогічних

дисциплін означає вільний вибір цього змісту з урахуванням можливостей, стандартів і потреб практики, включення аксіологічного і діяльнісно-творчого компонентів, що забезпечують виховання і розвиток фахівців. Виявом демократизації змісту виховання є орієнтація на сформованість якостей характеру – працьовитості, самостійності, ініціативності, які, безперечно, потребують насамперед досвіду трудової діяльності. Йдеться також про формування здатності учасників навчально-виховного процесу до самореалізації та саморозвитку, самовиховання. Конструювання цього змісту все ж не буде повноцінним без урахування участі особистості у різноманітних життєвих ситуаціях, видах діяльності і спілкування. Водночас це означає створення сприятливих умов для самовдосконалення, відповідності інформації майбутній творчій діяльності та індивідуальним особливостям і можливостям студентів. В. Кремень пропонує створювати особистісний зміст навчання із залученням досвіду діяльності та емоційного ставлення до неї [7, 74]; О. Овчарук, О. Савченко також підкреслюють значення досвіду діяльності.

Принцип *урахування соціального досвіду та відповідності запитам практики* є важливим для змісту підготовки педагога. Необхідність урахування запитів практики передбачає створення максимально сприятливих умов для вивчення і розвитку здібностей кожної людини, її самовизначення, подолання формалізму, стійкого небажання вчитися. Практичне використання теоретичних знань і потрібне засвоєння досвіду майбутньої фахової діяльності забезпечать розв'язання конкретних професійних завдань, моделювання різноманітних навчально-виховних ситуацій [10, 347].

З оволодінням інформацією пов'язана така вимога до забезпечення якості змісту педагогічних дисциплін, як орієнтація на формування *компетентності*, що є виявом компетентнісного підходу до його побудови. Зауважимо, що А. Хуторський пояснює значення понять компетентності та компетентності, зазначаючи, що остання є результатом оволодіння певною компетентцією і включає особистісне ставлення до предмета діяльності (підкреслюючи значення для формування компетентності практичного використання знань, умінь, способів майбутньої діяльності).

Важливим принципом якісного оновлення змісту педагогічних дисциплін є його *індивідуалізація та проблемність*. Принцип індивідуалізації та проблемності передбачає, що межа можливостей у кожної особистості

індивідуальна. Уже сама лише постановка завдання (визначення його проблеми) для кожного студента зокрема дає йому змогу включитися у пошукову чи дослідницьку роботу, напружити психічну, духовну, соціальну чи фізичну сфери, долати труднощі, вдосконалюватися. Відтак перспективи оновлення усіх аспектів діяльності в освіті, безперечно, залежать від зорієнтованості змісту проблемних завдань на творчість. До того ж різномірний зміст освіти, відображений у програмах, підручниках, посібниках, створюватиме умови для вибору інформації, змісту завдань, і профільне навчання, поглиблене засвоєння предметів уже створюють умови для демократичної побудови змісту освіти.

Ще одним важливим принципом якісного оновлення змісту педагогічних дисциплін є його *комплексність та інтегрованість*. Комплексність формування змісту педагогічних дисциплін зобов'язує кожну дисципліну розглядати як частину цілісного об'єкту – змісту педагогічної підготовки фахівця певного профілю. Інтегрованість передовсім передбачає взаємозв'язок предметів (розділів, тем) між собою, об'єднання досягненням спільних завдань. Адже традиційна система підготовки педагога є структурно роздробленою, тому важливим підходом до перетворення сучасного змісту освіти О. Дубасенюк вважає курс на інтеграцію навчальних дисциплін, який забезпечуватиме підготовку до різних видів педагогічної діяльності. На її думку, такий підхід сприяє розвитку системного мислення фахівця, здатності до синтезу й узагальнення знань, умінь і навичок студентів [4, 145].

На думку С. Гончаренка, метою цілісного педагогічного процесу є гармонійна особистість, що уособлює єдність її інтелектуальних, емоційних і фізичних можливостей, її гармонійний розвиток, здатність до самовиховання, творчості тощо, тому “системно-цілісний підхід до самореалізації учнів чи студентів може бути здійснений з опорою на такі стрижневі (інтегральні) характеристики, як креативність, гуманність, толерантність тощо, сформовані у ході виховання і навчання. Стрижнем становлення цілісності повинна виступати вірність собі, вольове прагнення слідувати своїй природі, професійним можливостям, а еталон цілісності вміщується всередині, в суб'єктивній реальності” [3, 14 – 15].

Нове наповнення змісту навчальних дисциплін і підготовки фахівця, що відбувається на основі Державного стандарту, В. Кремень вважає за необхідне забезпечувати на основі єдиних вимог до освіти як результату [7, 106]. Звідси необхідним

є забезпечення стандартизації базової педагогічної дисципліни як важливого принципу якісного оновлення змісту всіх педагогічних дисциплін (зі збереженням можливостей урізноманітнення доповнень до неї).

Запровадження єдиних стандартів педагогічної підготовки студентів спонукає до визначення орієнтирів її якості, що пов'язані із суспільними потребами. Стандарт, безперечно, має відповідати вимогам об'єктивності, науковості, повноти відображення усіх сторін, діагностичності, тобто можливості поставити діагноз і визначити кваліфікацію, зв'язку з практикою тощо. Сучасні педагоги уточнюють критерії стандартизації педагогічної діяльності (В. Сластьонін, В. Шахов [10, 323]). Водночас сьогодні, в умовах інтенсивного внутрі- і міжкультурного діалогу, важливо побудувати критерії стандартизації педагогічної діяльності фахівця будь-якого профілю.

Висновки. Визначені принципи якісного оновлення змісту педагогічних дисциплін у сучасних ВНЗ України, які стосуються його орієнтирів, що визначаються соціальним замовленням і пов'язані із акцентом на творчість у навчанні й вихованні, – це гуманізація та гуманітаризація, орієнтація на національні цінності, демократизація, врахування соціального досвіду та відповідність запитам практики, компетентність, індивідуалізація та проблемність, комплексність та інтегрованість, стандартизація базової педагогічної дисципліни, яка має стати інваріантною складовою педагогічної підготовки фахівця, що працюватиме в системі “Людина – людина”.

Перспективами дослідження є виявлення чинників розвитку у студентів здатності працювати в системі “Людина – людина” відповідно до умов реалізації змісту навчальних дисциплін для студентів непедагогічних спеціальностей.

1. Бех І.Д. *Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посібник* / Іван Дмитрович Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

2. Вишневецький О. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб.* [для студ. вищ. навч. закл.] / Омелян Вишневецький. – 2-е вид., доопрац. і доп. – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.

3. Гончаренко С.У. *Цілісність педагогічної системи і процесу: методологічний аспект* / Семен Устимович Гончаренко // *Філософія педагогічної майстерності: зб. наук. праць / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського; редкол.: Неллі Григорівна Ничкало (голова) та ін.* – К. – Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2008. – С. 13 – 24.

4. Дубасенюк О.А. *Професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті інтегративного підходу* / Олександра Антонівна Дубасенюк // *Педагогіка і психологія. Вип. 468.* – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. – С. 143 – 153.

5. Золотухіна С. *Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу (історико-педагогічний аспект)* / С. Золотухіна, Л. Зеленська. – Х.: Основа, 2007. – 184 с.

6. Коменський Я.А. *Вибрані педагогічні твори. Велика дидактика* / Ян Амос Коменський; за ред., з біографічним нарисом і примітками проф. А.А. Красновського. – Том I. – К.: Рад. школа, 1940. – 246 с.

7. Кремень В. *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)* / Василь Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.

8. Леднєв В. *Содержание образования: сущность, структура, перспективы: учеб. пособ.* / Вадим Леднєв. – 2-е изд., перераб. – М.: Высшая школа, 1991. – 224 с.

9. *Національна доктрина розвитку освіти / затвердж. Указом Президента України від 17.04.2002 р.* // *Освіта України.* – № 33. – С. 4 – 6.

10. Шахов В. *Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект* / Володимир Шахов. – Вінниця: Едельвейс, 2007. – 383 с.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2014

“... це провідний мотив – ціль підноситься до істинно людського і не відокремлює людину, а зливає його життя з життям людей, їх благом... такі життєві мотиви здатні створити внутрішню психологічну виправданість його існування, яка складає значення”.

Олександр Леонтєв
психолог

